

KÜLTÜRÜN YAŞANMASI İÇİN ERİŞİLEBİLİR MÜZE

PROJE SONUÇ KİTAPÇIĞI

*Kültürel miras herkes içindir.
Kültüre erişim bir ayrıcalık değil haktır.*

FİZİKSEL
ERİŞİLEBİLİRLİK

BİLGİYE
ERİŞİM

İLETİŞİMSEL
ERİŞİLEBİLİRLİK

NÖROÇEŞİTLİLİK
VE KAPSAYICILIK

DİJİTAL
ERİŞİLEBİLİRLİK

HERKES İÇİN
KÜLTÜR

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

CultureCIVIC
Kültür Sanat
Destek Programı

PROJE ÖZETİ

Kültürün Yaşaması İçin Erişilebilir Müze Projesi, engelli bireylerin kültürel yaşama eşit katılımını desteklemek, müzelerin erişilebilirlik düzeylerini kullanıcı deneyimi temelinde değerlendirmek ve erişilebilir müzecilik alanında uygulanabilir bir yaklaşım geliştirmek amacıyla Herkes İçin Turizm Derneği tarafından yürütülmüştür.

Proje, Avrupa Birliği desteğiyle yürütülen CultureCIVIC: Kültür Sanat Destek Programı Yerel Projeler Hibe Programı kapsamında; İzmir Turist Rehberleri Odası, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir Ticaret Odası ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Engelli Çalışmaları Şube Müdürlüğü iş birliğiyle gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında uluslararası erişilebilirlik standartları ve ulusal mevzuat incelenmiş, farklı engel gruplarının katılımıyla Erişilebilir Müzecilik Çalıştayı düzenlenmiş, müze çalışanları, müze profesyonelleri ve turist rehberlerine yönelik erişilebilir anlatım eğitimleri verilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda Erişilebilir Müze Kriter Seti oluşturulmuş ve İzmir ile Manisa'da beş müzede saha incelemeleri gerçekleştirilmiştir.

Saha ziyaretlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda müzelerin fiziksel erişim, bilgiye erişim, dijital erişilebilirlik, sergileme yöntemleri ve kapsayıcı ziyaretçi deneyimi açısından güçlü yönleri ve geliştirilmesi gereken alanları belirlenmiştir. Müzeler hakkında ziyaretçilerin ziyaret öncesinde ihtiyaç duyabileceği erişilebilirlik bilgileri Herkes İçin Turizm Derneği web sitesinde kamuoyunun kullanımına sunulmak üzere hazırlanmıştır. Bu kitapçık ise proje sürecinde elde edilen bilgi, deneyim ve önerileri bir araya getiren sonuç yayını niteliğindedir.

İÇİNDEKİLER

HERKES İÇİN TURİZM DERNEĞİ HAKKINDA	5
ÖN SÖZ	5
PROJE HAKKINDA	6
ULUSLARARASI VE ULUSAL KAYNAKLARIN İNCELENMESİ	7
ERİŞİLEBİLİR MÜZECİLİK ÇALIŞTAYI	8
ERİŞİLEBİLİR MÜZE KRİTER SETİNİN OLUŞTURULMASI	9
ERİŞİLEBİLİR MÜZE KRİTERLERİ	9
GENEL BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	10
SONUÇ VE ÖNERİLER	11

HERKES İÇİN TURİZM DERNEĞİ HAKKINDA

Herkes İçin Turizm Derneği, engelli bireylerin turizm, kültür, sanat ve sosyal yaşama eşit koşullarda katılımını desteklemek amacıyla çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, erişilebilir turizmi yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı görmemekte; bilgiye erişim, kullanıcı deneyimi, kapsayıcı iletişim ve farklı engel gruplarının ihtiyaçlarını birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımı benimsemektedir.

Dernek çalışmalarında engelli bireylerin deneyimlerini merkeze almakta; yerel yönetimler, üniversiteler, meslek örgütleri, müzeler, turizm sektörü ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği geliştirmektedir. Erişilebilir seyahat, erişilebilir plajlar, erişilebilir konaklama, kültürel mirasa erişim ve müze deneyimi alanlarında yürütülen çalışmalar, herkes için erişilebilir ve kapsayıcı bir kültür-turizm ortamının gelişmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

ÖN SÖZ

Kültür, yalnızca geçmişten günümüze aktarılan bir miras değil; aynı zamanda bireylerin kendilerini ifade etmelerini, toplumsal yaşama katılmalarını ve ortak değerler etrafında buluşmalarını sağlayan temel bir haktır. Ancak kültürel yaşama erişim, engelli bireyler açısından hâlâ birçok fiziksel, iletişimsel ve dijital engel barındırmaktadır. Herkes İçin Turizm Derneği olarak erişilebilirliği bir ayrıcalık değil, temel bir hak olarak görüyoruz.

Elinizdeki kitapçığın temelini oluşturan Kültürün Yaşaması İçin Erişilebilir Müze Projesi, erişilebilir kültür ve erişilebilir turizm alanındaki çalışmalarımızın önemli bir parçasıdır. Bu proje ile müzelerin ve kültürel miras alanlarının farklı engel gruplarından ziyaretçiler için nasıl daha erişilebilir hale gelebileceğine ilişkin bilgi üretmeyi, kullanıcı deneyimlerini görünür kılmayı ve müze profesyonelleri için yol gösterici bir kaynak oluşturmayı amaçladık.

Proje süresince gerçekleştirdiğimiz saha ziyaretleri, kullanıcı deneyimi çalışmaları, eğitimler ve çalıştay sayesinde müzelerin erişilebilirlik durumlarını farklı açılardan değerlendirme fırsatı bulduk. Aynı zamanda engelli bireylerin, kültür profesyonellerinin, müze çalışanlarının ve alan uzmanlarının görüşlerini bir araya getirerek erişilebilir müzecilik konusunda önemli bir bilgi birikimi oluşturduk.

Bu proje, Avrupa Birliği desteğiyle yürütülen CultureCIVIC: Kültür Sanat Destek Programı Yerel Projeler Hibe Programı kapsamında hayata geçirilmiştir. Projenin yürütülmesi sürecinde iş birliği içerisinde çalıştığımız İzmir Turist Rehberleri Odası, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir Ticaret Odası ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Engelli Çalışmaları Şube Müdürlüğüne katkıları için teşekkür ederiz.

Ayrıca çalışmalarımıza kapılarını açan müzelere, bilgi ve deneyimlerini paylaşan kültür profesyonellerine, görüşleriyle çalışmamıza yön veren uzmanlara ve en önemlisi deneyimlerini bizimle paylaşarak bu çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayan engelli bireylere içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Herkes İçin Turizm Derneği olarak, erişilebilir kültür ve erişilebilir turizm alanında çalışmalarımızı kararlılıkla sürdürmeye ve bu alanda iş birliği geliştirmek isteyen tüm kurumlarla birlikte çalışmaya açık olduğumuzu belirtmek isteriz. Kültürün gerçekten yaşayabilmesi için herkesin ona erişebilmesi gerekir. Bu inançla daha erişilebilir ve kapsayıcı bir gelecek için çalışmaya devam edeceğiz.

PROJE HAKKINDA

Kültürün Yaşaması İçin Erişilebilir Müze Projesi, engelli bireylerin kültürel yaşama katılımını artırmak, müzelerin erişilebilirlik durumlarını kullanıcı deneyimi temelinde değerlendirmek ve erişilebilir müzecilik konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla yürütülmüştür.

Proje, Avrupa Birliği desteğiyle yürütülen CultureCIVIC: Kültür Sanat Destek Programı Yerel Projeler Hibe Programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Herkes İçin Turizm Derneği tarafından yürütülen proje; İzmir Turist Rehberleri Odası, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir Ticaret Odası ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Engelli Çalışmaları Şube Müdürlüğü iş birliğiyle hayata geçirilmiştir. Proje süresince kamu kurumları, akademi, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları arasında çok paydaşlı bir iş birliği modeli benimsenmiştir.

Projenin ilk aşamasında erişilebilir müzecilik alanında uluslararası düzeyde kabul gören standartlar, rehberler ve iyi uygulama örnekleri incelenmiştir. Bu kapsamda Avrupa Birliği Erişilebilirlik Yasası, Amerika Birleşik Devletleri Engelliler Yasası (ADA), Architectural Barriers Act (ABA), Kanada CSA B651 Standardı, Norveç NS 11010 Erişilebilir Turistik Destinasyonlar Standardı, İspanya TMA 851/2021 Düzenlemesi, Evrensel Tasarım İlkeleri ve müzelerde erişilebilirlik alanında yayımlanmış çeşitli uluslararası rehberler değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de yürürlükte bulunan erişilebilirlik mevzuatı ve ilgili düzenlemeler de incelenmiştir.

Araştırma sürecinin ardından farklı engel gruplarından bireylerin, müze çalışanlarının, akademisyenlerin, turist rehberlerinin ve sivil toplum temsilcilerinin katılımıyla Erişilebilir Müzecilik Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda görme, işitme, bedensel ve nöroçeşitlilik gösteren bireylerin müze deneyimleri değerlendirilmiş; karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri kayıt altına alınmıştır.

Proje kapsamında yalnızca değerlendirme ve araştırma çalışmaları yürütülmemiş, aynı zamanda erişilebilir müzecilik konusunda kapasite geliştirme faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda müze çalışanları, müze profesyonelleri ve turist rehberlerine yönelik erişilebilir anlatım ve kapsayıcı ziyaretçi deneyimi eğitimleri düzenlenmiştir. Eğitimlerde farklı engel gruplarının ihtiyaçları, erişilebilir iletişim yöntemleri, çok duyulu anlatım teknikleri ve kültürel mirasa eşit erişim konuları ele alınmıştır.

Uluslararası kaynaklar, ulusal mevzuat, çalıştay çıktıları ve Herkes İçin Turizm Derneğinin saha deneyimleri birlikte değerlendirilerek proje kapsamında kullanılacak Erişilebilir Müze Kriter Seti oluşturulmuştur. Oluşturulan kriter seti doğrultusunda İzmir Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Arkas Ayşe & Seniha Mayda Müzesi, Arkas Halı Koleksiyonu Müzesi, Manisa Kurtuluş Müzesi ve Manisa Çanakkale Müzesi ziyaret edilmiştir.

Saha ziyaretlerinde müzelerin erişilebilirlik durumları yerinde incelenmiş, farklı engel gruplarından kullanıcıların deneyimleri değerlendirilmiş ve erişilebilirlik açısından güçlü yönler ile geliştirilmesi gereken alanlar belirlenmiştir. Müzeler hakkında ziyaretçilerin ziyaret öncesinde ihtiyaç duyabileceği erişilebilirlik bilgileri Herkes İçin Turizm Derneğinin internet sitesi üzerinden kamuoyunun kullanımına sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Elinizdeki kitapçık, proje boyunca gerçekleştirilen araştırma, çalıştay, eğitim, saha ziyareti ve değerlendirme çalışmalarından elde edilen bulguların bir araya getirilmesiyle hazırlanmıştır. Kitapçığın amacı, erişilebilir müzecilik konusunda çalışan kurum ve kuruluşlara yol göstermek ve kültürel yaşama katılımın önündeki engellerin azaltılmasına katkı sunmaktır.

ULUSLARARASI VE ULUSAL KAYNAKLARIN İNCELENMESİ

Avrupa Birliği Erişilebilirlik Yasası (European Accessibility Act)

Avrupa Birliği Erişilebilirlik Yasası, engelli bireylerin hizmetlere, bilgiye ve dijital sistemlere eşit erişimini sağlamayı amaçlayan temel düzenlemelerden biridir. Müzeler açısından değerlendirildiğinde yalnızca fiziksel erişilebilirliği değil, aynı zamanda dijital içeriklerin, bilgilendirme sistemlerinin ve ziyaretçi hizmetlerinin erişilebilir biçimde sunulmasını öngörmektedir. Bu yaklaşım, erişilebilirliğin bina girişleri ve rampalarla sınırlı olmadığını; bilgiye erişim, dijital uygulamalar ve ziyaretçi deneyiminin de erişilebilirlik kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Americans with Disabilities Act (ADA)

Amerika Birleşik Devletleri Engelliler Yasası (ADA), kamuya açık tüm hizmetlerin engelli bireyler tarafından bağımsız şekilde kullanılabilmesini amaçlayan kapsamlı bir mevzuattır. ADA kapsamında müzeler yalnızca fiziksel erişim açısından değil, sergi düzenlemeleri, bilgilendirme sistemleri, sesli betimleme hizmetleri, altyazılı içerikler ve ziyaretçi destek hizmetleri bakımından da değerlendirilmektedir. ADA'nın özellikle kullanıcı deneyimine ve bağımsız erişime verdiği önem, proje kapsamında geliştirilen kriter setinin oluşturulmasında önemli referanslardan biri olmuştur.

Architectural Barriers Act (ABA)

Architectural Barriers Act, kamu kaynaklarıyla inşa edilen veya desteklenen kültürel yapıların erişilebilir olmasını zorunlu kılan ilk düzenlemelerden biridir. Bu standart; girişler, dolaşım alanları, asansörler, sergi salonları, tuvaletler ve güvenlik sistemleri gibi yapısal unsurların erişilebilir tasarlanmasını esas almaktadır. Özellikle tarihi ve kamusal yapılarda erişilebilirlik uygulamalarının nasıl ele alınabileceğine ilişkin yaklaşımı nedeniyle proje kapsamında incelenen önemli kaynaklardan biri olmuştur.

CSA B651-18 Erişilebilir Yapılı Çevre Standardı

Kanada'da geliştirilen CSA B651-18 standardı, kamuya açık binaların ve ziyaretçi deneyiminin evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesini hedeflemektedir. Standart, fiziksel erişim koşullarının yanı sıra yönlendirme sistemleri, işitsel ve görsel bilgilendirme yöntemleri, sergi alanlarının tasarımı ve dinlenme alanlarının düzenlenmesi gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Özellikle farklı engel gruplarının ihtiyaçlarını birlikte ele alan bütüncül yaklaşımı nedeniyle proje çalışmaları sırasında önemli bir kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Evrensel Tasarım İlkeleri

Evrensel Tasarım İlkeleri, engelli veya engelsiz tüm bireylerin aynı mekânları mümkün olduğunca eşit ve bağımsız biçimde kullanabilmesini amaçlayan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu ilkeler, erişilebilirliğin sonradan eklenen bir düzenleme değil, tasarım sürecinin doğal bir parçası olması gerektiğini vurgulamaktadır. Müzeler açısından bakıldığında yönlendirme sistemlerinden sergi tasarımına, dijital içeriklerden eğitim faaliyetlerine kadar birçok alanda kapsayıcı çözümler geliştirilmesine rehberlik etmektedir.

Müzelerde Erişilebilirlik ve Çeşitlilik Yaklaşımı

Uluslararası müzecilik alanında geliştirilen erişilebilirlik ve çeşitlilik rehberleri, müzelerin yalnızca fiziksel olarak erişilebilir olmasını değil, aynı zamanda farklı toplumsal grupları temsil eden kapsayıcı kurumlar hâline gelmesini hedeflemektedir. Bu yaklaşım; personel eğitimi, kurumsal politika geliştirme, ziyaretçi katılımı, iletişim stratejileri ve toplumsal çeşitliliğin sergi içeriklerine yansıtılması gibi konuları kapsamaktadır.

Norveç NS 11010 Erişilebilir Turistik Destinasyonlar Standardı

Norveç tarafından geliştirilen NS 11010 Standardı, erişilebilirliği yalnızca tek bir engel grubunun ihtiyaçları üzerinden değil; görme, işitme, hareket ve sağlık temelli farklı gereksinimleri birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Standart, erişilebilir turistik destinasyonların değerlendirilmesine yönelik sistematik bir model ortaya koymakta ve kullanıcıların ihtiyaçlarına ilişkin güvenilir bilgi sunulmasını amaçlamaktadır.

İspanya TMA 851/2021 Düzenlemesi

İspanya’da yürürlüğe giren TMA 851/2021 düzenlemesi, kültürel alanlar ve kamuya açık mekânlarda evrensel tasarım anlayışının uygulanmasına yönelik kapsamlı hükümler içermektedir. Düzenleme; fiziksel erişim, yönlendirme sistemleri, duyuşsal erişim, bilgiye erişim ve ziyaretçi deneyimini bir bütün olarak ele almaktadır. Özellikle dokunsal yönlendirmeler, sesli betimleme uygulamaları, işaret dili desteği ve kapsayıcı ziyaretçi deneyimi konularındaki yaklaşımı nedeniyle proje kapsamında incelenen önemli uluslararası kaynaklardan biri olmuştur.

Erişilebilir Müzecilik Çalıştay

Proje kapsamında, farklı engel gruplarının müze deneyimlerini ve erişilebilir müzeciliğe ilişkin beklentilerini doğrudan kullanıcıların görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amacıyla 21 Ekim 2025 tarihinde İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi ev sahipliğinde Erişilebilir Müzecilik Çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştaya engelli bireyler, engelli alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, müze yöneticileri ve çalışanları, akademisyenler, turist rehberleri ve öğrenciler olmak üzere toplam 42 kişi katılım sağlamıştır.

Çalıştayda katılımcılar; görme engelliler, işitme engelliler, ortopedik engelliler ve nöroçeşitlilik gösteren bireyler olmak üzere dört ayrı çalışma grubuna ayrılmıştır. Her grup, müze ziyaretleri sırasında karşılaşılan sorunları ve ihtiyaçları kendi deneyimleri doğrultusunda değerlendirmiş, erişilebilirlik konusunda görüş ve önerilerini paylaşmıştır. Böylece farklı engel gruplarının müze deneyimlerine ilişkin ortak ve farklılaşan ihtiyaçlar ortaya konulmuştur.

Görme engelli katılımcılar, müzelerde sesli betimleme uygulamalarının yaygınlaştırılması, QR kod destekli bilgi sistemlerinin kullanılması, dokunulabilir eser kopyalarının oluşturulması ve internet sitelerinin ekran okuyucu uyumlu hâle getirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca Braille bilgilendirmeler, sesli yönlendirme sistemleri ve erişilebilir dijital içeriklerin müze deneyimini önemli ölçüde geliştireceği ifade edilmiştir.

Ortopedik engelli katılımcılar ise erişilebilir otoparklar, asansörler, rampalar, dinlenme alanları ve engelsiz dolaşım güzergâhlarının önemine dikkat çekmişlerdir. Katılımcılar, erişilebilirliğin yalnızca müze girişleriyle sınırlı kalmaması, sergi alanları, kafeteryalar, dinlenme alanları ve diğer ziyaretçi hizmetlerini de kapsamı gerektiğini belirtmişlerdir.

İşitme engelli katılımcılar; işaret dili çevirileri, altyazılı içerikler ve yazılı bilgilendirme sistemlerinin önemini vurgulamışlardır. Özellikle müze çalışanlarının ziyaretçilerle yüz yüze iletişim kurarken iyi aydınlatılmış ortamlarda bulunmasının, dudak okuma yoluyla iletişim kuran bireyler açısından büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir. Ayrıca işaret dili tercümanlarının görünürlüğünü artıracak aydınlatma düzenlemeleri, görsel uyarılar ve ışıklı acil durum sistemleri önerilmiştir.

Nöroçeşitlilik gösteren bireyler ve zihinsel engelli katılımcılar ise müzelerde sade dil kullanımının yaygınlaştırılması, kolay anlaşılır yönlendirmelerin oluşturulması, görsel desteklerin artırılması ve duyuşsal hassasiyetleri dikkate alan uygulamaların geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar ayrıca yoğun ses, ışık ve kalabalığın bazı ziyaretçiler açısından zorlayıcı olabileceğini, bu nedenle sessiz ve sakin alanların oluşturulmasının yararlı olacağını ifade etmişlerdir.

Çalıştay süresince erişilebilirliğin yalnızca fiziksel düzenlemelerden ibaret olmadığı; bilgiye erişim, iletişim, dijital uygulamalar, personel yaklaşımı ve ziyaretçi deneyiminin de erişilebilir müzeciliğin ayrılmaz bir parçası olduğu görüşü öne çıkmıştır. Farklı paydaşların ve farklı engel gruplarının bir araya geldiği bu çalışma, erişilebilir müzecilik konusunda ortak bir tartışma zemini oluşturmuş ve kültürel yaşama katılımın önündeki engellerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

ERİŞİLEBİLİR MÜZE KRİTER SETİNİN OLUŞTURULMASI

Proje kapsamında kullanılan Erişilebilir Müze Kriter Seti, tek bir standart veya mevzuata dayanmamaktadır. Müzelerin erişilebilirliğini bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirebilmek amacıyla farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler bir araya getirilmiş ve proje ihtiyaçlarına uygun bir değerlendirme sistemi oluşturulmuştur.

Kriter setinin oluşturulmasında ilk olarak erişilebilir müzecilik ve erişilebilir turizm alanında kabul gören uluslararası standartlar, mevzuatlar ve iyi uygulama örnekleri incelenmiştir. İkinci aşamada Türkiye’de yürürlükte bulunan erişilebilirlik mevzuatı ve standartları değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada gerçekleştirilen Erişilebilir Müzecilik Çalıştayında farklı engel gruplarından bireylerin görüşleri alınmıştır. Son olarak Herkes İçin Turizm Derneğinin yıllar içerisinde erişilebilir turizm alanında yürüttüğü çalışmalar sırasında elde ettiği saha deneyimleri kriterlerin geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

Bu dört temel kaynaktan elde edilen bilgiler bir araya getirilerek proje kapsamında kullanılacak Erişilebilir Müze Kriter Seti oluşturulmuştur. Kriterler; strateji ve yönetim, fiziksel erişim ve acil durum uygulamaları, sergileme ve bilgilendirme, web ve dijital erişim ile sosyal alanlar olmak üzere beş ana başlık altında toplanmıştır. Böylece müzelerin yalnızca fiziksel erişilebilirlik açısından değil, ziyaretçi deneyiminin tüm aşamalarını kapsayacak şekilde değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

ERİŞİLEBİLİR MÜZE KRİTERLERİ

Proje kapsamında geliştirilen Erişilebilir Müze Kriter Seti, müzelerin erişilebilirlik düzeylerini yalnızca fiziksel koşullar üzerinden değil, ziyaretçi deneyiminin tüm aşamalarını dikkate alarak değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Kriter seti beş ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar, ziyaretçilerin müzeyle ilk temasından başlayarak müze deneyiminin tamamını kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır.

1. Strateji ve Yönetim

Erişilebilirliğin sürdürülebilir olabilmesi için kurum yönetiminin konuya ilişkin açık bir politika benimsemesi gerekmektedir. Bu nedenle erişilebilirlik yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı görülmemeli; kurumsal strateji, personel eğitimi, bütçe planlaması ve ziyaretçi geri bildirim mekanizmalarıyla desteklenmelidir. Ayrıca engelli bireylerin müze hizmetlerinden eşit şekilde yararlanabilmesini sağlayacak giriş politikaları, refakatçi uygulamaları ve erişilebilir iletişim yöntemleri de bu başlık altında değerlendirilmektedir.

2. Fiziksel Erişim ve Acil Durum Uygulamaları

Müzelerin tüm ziyaretçiler tarafından bağımsız ve güvenli biçimde kullanılabilmesi için fiziksel çevrenin erişilebilir olması gerekmektedir. Giriş alanları, rampalar, asansörler, yönlendirme sistemleri, erişilebilir tuvaletler, dinlenme alanları ve dolaşım güzergâhları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bununla birlikte acil durumlarda engelli bireylerin güvenli tahliyesini sağlayacak sesli, görsel ve dokunsal uyarı sistemleri de erişilebilirliğin önemli bir parçası olarak ele alınmaktadır.

3. Sergileme ve Bilgilendirme

Müzelerin temel işlevi kültürel mirası ziyaretçilere aktarmaktır. Bu nedenle sergilenen eserlerin farklı ihtiyaçlara sahip bireyler tarafından anlaşılabilir ve deneyimlenebilir olması büyük önem taşımaktadır. Dokunulabilir eser kopyaları, Braille ve kabartma bilgilendirmeler, QR kod destekli içerikler, sade dil kullanımı, sesli betimleme uygulamaları ve işaret dili destekli anlatımlar bu başlık altında değerlendirilmektedir. Amaç, ziyaretçilerin bilgiye erişim olanaklarını artırmak ve kültürel deneyimi daha kapsayıcı hâle getirmektir.

4. Web ve Dijital Erişim

Ziyaretçi deneyimi müzeye gelmeden önce başlamaktadır. Bu nedenle müzelerin internet siteleri ve dijital uygulamaları erişilebilir olmalıdır. Web sitelerinde erişilebilirlik bilgileri, ulaşım detayları, engellilere yönelik hizmetler ve dijital içeriklerin erişilebilir biçimde sunulması önem taşımaktadır. Ekran okuyucu uyumluluğu, alternatif metinler, altyazılı ve işaret dili destekli videolar, erişilebilir dijital biletleme sistemleri ve kullanıcı dostu arayüzler bu başlık kapsamında değerlendirilmektedir.

5. Sosyal Alanlar ve Destek Hizmetleri

Müze deneyimi yalnızca sergi salonlarından ibaret değildir. Kafeteryalar, dinlenme alanları, hediyelik eşya mağazaları ve diğer sosyal alanlar da ziyaretçi deneyiminin önemli parçalarıdır. Bu alanların erişilebilir olması, farklı ihtiyaçlara sahip bireylerin müzeden eşit şekilde yararlanabilmesini desteklemektedir. Erişilebilir oturma alanları, Braille ve QR kod destekli menüler, uygun yükseklikte servis alanları ve kolay ulaşılabilir dinlenme noktaları bu başlık altında değerlendirilmektedir.

Bu beş ana başlık altında belirlenen kriterler, proje kapsamında ziyaret edilen müzelerin değerlendirilmesinde kullanılmış ve ziyaretçi deneyimine ilişkin ortak bulguların ortaya çıkarılmasına temel oluşturmuştur.

GENEL BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Proje kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretleri ve kullanıcı deneyimi çalışmaları sonucunda, müzelerin erişilebilirlik alanında önemli çalışmalar yürüttüğü, ancak bu çalışmaların kurumsal politika ve stratejik planlara her zaman yansımadağı gözlemlenmiştir. İncelenen müzelerin büyük bölümünde erişilebilirliğe yönelik uygulamalar bulunmakla birlikte, erişilebilirlik hedeflerinin stratejik planlar ve kurumsal belgeler içerisinde açık biçimde tanımlanmadığı görülmüştür. Bununla birlikte müze yöneticileri ve çalışanlarının erişilebilirlik konusunda farkındalık sahibi olduğu ve iyileştirme çalışmalarını sürdürdüğü değerlendirilmiştir.

Fiziksel erişim açısından değerlendirildiğinde, müzelerin önemli bir kısmında girişler, dolaşım alanları ve sergileme mekânları hareket kısıtlılığı bulunan ziyaretçilerin kullanımına büyük ölçüde uygun durumdadır. Asansörler, erişilebilir tuvaletler ve öncelikli giriş uygulamaları birçok müzede bulunmakta; tek katlı yapılar ise erişilebilirlik açısından önemli avantaj sağlamaktadır. Bununla birlikte bazı tarihi yapılarda üst katlara erişim, zemin kaplamaları ve erişilebilir tuvaletler konusunda iyileştirme ihtiyacının devam ettiği görülmüştür. Bazı müzelerde erişilebilirlik çalışmalarının sürdürülüyor olması ise olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Görme engelli ziyaretçiler açısından en önemli bulgulardan biri, sergilenen eserlerin büyük bölümünün camekânlar arkasında yer alması ve dokunsal deneyim imkânlarının sınırlı olmasıdır. Dokunulabilir eser replikaları, kabartmalı planlar ve Braille bilgilendirme sistemleri yaygın değildir. Bazı müzelerde karekod uygulamaları bulunmakla birlikte, bu sistemlerin her zaman etkin çalışmadığı ve içeriklerin çoğunlukla sesli betimleme desteği sunmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, görme engelli ziyaretçilerin eserlerle bağımsız etkileşim kurmasını sınırlandırmaktadır.

İşitme engelli ziyaretçiler açısından işaret dili bilen personelin bulunması olumlu bir uygulama olmakla birlikte, işaret dili destekli dijital içerikler, altyazılı videolar ve yardımcı işitme teknolojilerinin yaygın olmadığı görülmüştür. Ayrıca karekod sistemlerinde Türk İşaret Dili çevirilerinin bulunmaması bilgiye erişimi sınırlayan unsurlar arasında yer almaktadır. Çalıştay katılımcıları, müze çalışanlarının ve anlatım yapan personelin yüzlerinin rahatlıkla görülebileceği, yeterince aydınlatılmış ortamlarda ziyaretçilerle iletişim kurmasının dudak okuma yoluyla iletişim kuran bireyler açısından büyük önem taşıdığını vurgulamışlardır.

Öğrenme güçlüğü yaşayan bireyler ve nöroçeşitlilik gösteren ziyaretçiler açısından değerlendirildiğinde ise mevcut yönlendirme sistemlerinin çoğunlukla yeterli olmadığı görülmüştür. Sade dil kullanımı, kolay anlaşılır metinler, görsel destekler ve alternatif iletişim yöntemleri sınırlı düzeydedir. Ayrıca yoğun ses, ışık ve kalabalığın bazı ziyaretçiler için zorlayıcı olabileceği; sessiz odalar, düşük uyarı alanları ve dinlenme mekânlarının müze deneyimini daha kapsayıcı hâle getireceği değerlendirilmiştir.

Dijital erişilebilirlik alanında yapılan değerlendirmeler, müzelerin internet sitelerinin temel bilgilendirme işlevini yerine getirdiğini, ancak erişilebilirlik standartları açısından önemli gelişim alanları bulunduğunu göstermiştir. İncelenen web sitelerinde erişilebilirlik özellikleri, engelli ziyaretçilere sunulan hizmetler, ulaşım bilgileri veya erişilebilir rota açıklamalarına çoğunlukla yer verilmediği görülmüştür. Web sitelerinin büyük bölümünde ekran okuyucu uyumluluğu, alternatif metinler, sesli betimleme ve işaret dili destekli içerikler sınırlı düzeydedir.

Proje kapsamında ziyaret edilen müzelere ilişkin ziyaretçi odaklı erişilebilirlik bilgileri ve kullanıcı deneyimini destekleyici içerikler, Herkes İçin Turizm Derneğinin internet sitesi üzerinden kamuoyunun erişimine sunulmak üzere hazırlanmıştır. Böylece engelli bireylerin ve yakınlarının müze ziyaretlerini planlarken ihtiyaç duyabilecekleri güncel ve erişilebilir bilgilere ulaşmaları amaçlanmıştır. Bu kitapçıkta yer alan bulgular ise farklı müzelerde yapılan değerlendirmelerin ortak sonuçlarını yansıtmakta ve erişilebilir müzeciliğin geliştirilmesine yönelik genel bir çerçeve sunmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, müzelerin erişilebilirlik alanında önemli adımlar attığı ve gelişime açık bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bununla birlikte erişilebilir müzeciliğin yalnızca fiziksel düzenlemelerden ibaret olmadığı; bilgiye erişim, dijital erişilebilirlik, çok duyulu sergileme yöntemleri ve kapsayıcı ziyaretçi deneyiminin de kültürel yaşama eşit katılımın temel unsurları arasında yer aldığı bir kez daha ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültür, toplumun ortak hafızasını oluşturan ve bireylerin toplumsal yaşama katılımını güçlendiren temel unsurlardan biridir. Bu nedenle müzelerin ve kültürel miras alanlarının herkes için erişilebilir olması, yalnızca engelli bireylerin değil, toplumun tamamının kültürel yaşama eşit katılımı açısından önem taşımaktadır.

Bu proje kapsamında gerçekleştirilen incelemeler, kullanıcı deneyimi çalışmaları ve saha ziyaretleri sonucunda, müzelerin erişilebilirlik alanında önemli çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Bununla birlikte erişilebilirliğin kurumsal politikalarla desteklenmesi, bilgiye erişimin güçlendirilmesi ve farklı engel gruplarının ihtiyaçlarının daha sistematik biçimde ele alınması gerektiği değerlendirilmiştir.

1. Erişilebilirlik Kurumsal Politikalara Dâhil Edilmelidir

Müzeler, erişilebilirliği yalnızca fiziksel düzenlemelerden ibaret görmemeli; stratejik planlarına, kurumsal hedeflerine ve ziyaretçi politikalarına erişilebilirlik hedeflerini dâhil etmelidir. Erişilebilirlik çalışmalarının sürekliliği için sorumlu personel belirlenmeli ve düzenli izleme mekanizmaları oluşturulmalıdır.

2. Çok Duyulu Sergileme Yöntemleri Yaygınlaştırılmalıdır

Görme engelli ziyaretçilerin kültürel mirası daha bağımsız deneyimleyebilmeleri için dokunulabilir eser replikaları, kabartmalı planlar, Braille açıklamalar ve sesli betimleme sistemleri yaygınlaştırılmalıdır. Özellikle camekân arkasında bulunan eserlerin dokunsal kopyalarının oluşturulması, erişilebilir müzeciliğin önemli unsurlarından biridir.

3. Dijital ve Fiziksel Bilgiye Erişim Güçlendirilmelidir

Karekod uygulamaları yalnızca yazılı bilgi sunmakla sınırlı kalmamalı; sesli betimleme, Türk İşaret Dili çevirisi ve kolay okunabilir içeriklerle desteklenmelidir. Ayrıca müze internet sitelerinde erişilebilirlik bilgileri, ulaşım olanakları ve sunulan destek hizmetleri açık biçimde paylaşılmalıdır.

4. İşitme Engelli Ziyaretçilere Yönelik Uygulamalar Artırılmalıdır

İşaret dili destekli dijital içerikler, altyazılı videolar ve yardımcı işitme teknolojileri yaygınlaştırılmalıdır. Müze çalışanlarının ziyaretçilerle iyi aydınlatılmış ortamlarda yüz yüze iletişim kurması, dudak okuma yoluyla iletişim sağlayan bireyler açısından önem taşımaktadır.

5. Nöroçeşitlilik ve Öğrenme Güçlüğü Olan Bireylerin İhtiyaçları Dikkate Alınmalıdır

Sade dil kullanımı, görsel destekler, kolay anlaşılır yönlendirmeler ve alternatif iletişim yöntemleri geliştirilmelidir. Ayrıca sessiz odalar, düşük uyaranlı alanlar ve dinlenme mekânları oluşturularak müzelerin farklı ihtiyaçlara sahip ziyaretçiler için daha kapsayıcı hâle gelmesi sağlanmalıdır.

6. Erişilebilirlik Sürekli Bir Süreç Olarak Ele Alınmalıdır

Erişilebilirlik, tamamlanan bir çalışma değil; sürekli izlenmesi ve geliştirilmesi gereken dinamik bir süreçtir. Müzelerin engelli bireyler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde çalışması, kullanıcı deneyimlerini düzenli olarak değerlendirmesi ve yeni teknolojilerden yararlanması erişilebilirliğin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Bu proje kapsamında elde edilen bulgular, erişilebilir müzeciliğin yalnızca fiziksel erişimden ibaret olmadığını; bilgiye erişim, dijital erişilebilirlik, çok duyu deneyimler ve kapsayıcı ziyaretçi hizmetlerinin de kültürel yaşama eşit katılımın ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermiştir. Herkes İçin Turizm Derneği olarak erişilebilir kültür ve erişilebilir turizm alanındaki çalışmalarımızı sürdürmeye, deneyimlerimizi paylaşmaya ve bu alanda iş birliğine açık olmaya devam edeceğiz.

“Kültürün yaşayabilmesi için herkesin kültüre erişebilmesi gerekir.”

Bu kitapçık, Avrupa Birliği desteğiyle yürütülen CultureCIVIC Kültür Sanat Destek Programı Yerel Projeler Hıbe Programı kapsamında desteklenen Herkes İin Turizm Derneği tarafından yürütülen “Kültürün Yaşaması İin Erişilebilir Müze” projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu yayında yer alan görüş, değerlendirme ve öneriler tamamen Herkes İin Turizm Derneęine aittir.

Kitapıkta yer verilen ierikler, Avrupa Birliği'nin ve CultureCIVIC Kültür Sanat Destek Programı'nın resmı görüşlerini yansıtma zorunda değildir.

Bu yayının tüm hakları Herkes İin Turizm Derneęine aittir. "Kitapıktan yapılacak alıntılarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Yayının tamamı veya bir bölümü, Herkes İin Turizm Derneğinin yazılı izni olmaksızın ğaltılamaz, yayımlanamaz veya ticari amala kullanılamaz."